

. Baraka pet Be

Grof Maksimilijan Axelrode, komtur Suverenog malteškog reda, postao je johaniterski^x chevalier de justice, u potpunoj gali sa srebrnim krstom, u svojoj četrnaestoj godini. Mjesto šesnaest plemenitih i viteških predaka na liniji svoga gospodina oca i svoje gospođe majke, visokorođene kneginje, potrebnih za rang visokog dostojanstvenika visokog Malteškog reda, grof Maksimilijan Axelrode brojio je na svojoj lozi dvadeset i osam perjanica i kaciga pod kojima je već ključala modra krv, pa kada je veliki priorat Suverenog malteškog reda poslao kabinetskoj kancelariji Njegova Veličanstva skupocjene povelje sa zlatnim pečatima na visoki i najviši "Imprimatur", to bijaše onda velik događaj kakav se rijetko zbiva na kugli zemaljskoj.

Grof Maksimilijan Axelrode imao je za cijeloga svoga života samo jednu ideju, da za svoju visoku maltešku devizu - Pro Fide - povuče goli mač, da se zaogrne svojom crnom pelerinom što pada u teškim naborima, i da sune u smrt, vedra i smiona čela. Kao kad je putovao prvi put u Jeruzalem, zaplakavši gorko na mramoru Sanctae Mariae Latinae od tuge što mu nije bila dana velika sreća da tu, prije osam stotina godina, posije svoje plemenite kosti sa velikim Gottfriedom Bouillonskim, ili ako to već ne, a ono da se barem rodio trista ljeta kasnije kada su topovi grmjeli na Rodu i na Malti. Ali ne! On je pao ovamo na globus u kukavno i glupo doba kada su plemeniti Villiers de l'Isle-Adami^x postali kao nekakvi socijalistički agitatori i bune fukaru na prvoga maja, i kada je najveći vojnički događaj po koji manevar na kome se puca slijepo, ali i to slabo jer nekakav ministar financija i nekakvi "blesavi" parlamenti viču da armada mnogo košta. Pfuj, ovo idiotsko doba parnih lokomotiva kad je sve sapeto šinama i takozvanom socijalnom, upravo socijalističkom demokracijom, i kad se plemeniti malteški vitezovi sastaju po hotelima u halbcilindru purgarskom, a i dvoboji su zakonom ukinuti.

Grof Maksimilijan Axelrode tugovao je tako jalovo pune šezdeset i tri godine, kad se jednoga jutra probudio i bilo mu je kao da sanja. Predao mu lakaj depešu priorata visokog Reda da je proglašena mobilizacija i da će Suvereni malteški red, po svojoj visokoj tradiciji, zabiti stijeg u ime velike devize "Pro fide" i da će negdje vani u carskoj etapi razapeti šatore i organizirati špitalsku službu. Tako je grof Maksimilijan Axelrode postao šefom velikog malteškog špitala koji se sastojao od četrdeset i dvije velike drvene barake, vlastite električne centrale, cijele kompanije sestara Crvenog križa, i tako dalje, i tako dalje. Armade su se gibale sto kilometara na istok, pa onda dvije stotine kilometara na zapad, i onda opet na istok, od ratne sezone do sezone, i to je bio rat, i tako grof Axelrode putuje sa svojim malteškim cirkusom s istoka na zapad od Stanislavova do Krakova i obratno dvije pune

godine, a sada je august godine šesnaeste, sunce grije četrdeset i devet Celzija i situacija je napeta i ozbiljna.

Špital je kompletan sa hiljadu i pol pacijentskih lubanja i sve tako izgleda da će Rus podrezati željezničku liniju lijevo i desno i da će gospodin grof, veliki meštar malteški, za dva tjedna biti u Moskvi. O podne je došla depeša da je Rus doista prebacio liniju sjeverno između dvije stanice, ali neka špital stoji jer da je protuakcija u toku. To da je Rus na sjeveru podrezao liniju, to je značilo da su se svi transporti na toj liniji počeli gibati na jug, i tako je došlo, naravna stvar, do karambola (sedamdeset i dva mrtva, iks ranjenih), i do toga da su svi vozovi ostali bez provijanta^x, pa ranjenici viču već peti dan bez vode i hrane ih (oh, ne smijte se, to je istina!) prominclama^x protiv glista, i svi su kolodvori na liniji izgubili glavu, i tako je grof Axelrode morao da primi k sebi, povrh kompleta, još pet stotina pacijenata. Bio je baš toga dana najvruci dan cijeloga ljeta, pa je sunce formalno zdrobilo svojom ognjenom masom zemlju, i tako je izgledalo kao da je netko na drvene bijele barake bacio gorući mlinski kamen da se sve zapalilo. Savijale se daske i pucale od suše, pa se kreč sa stijena lupio kao koža staračka, i slak zeleni i tulipani po dekorativnim rondoima, sve je to venulo, trulo, gnjilo i zgaženo.

U grupi od novih pet stotina ranjenika, koje je grof Axelrode morao da primi povrh kompleta, ležao je i Vidović, student, a pluća su mu bila prostrijeljena, pa je krvario. Doista, nigdje čovjek ne može da se tako zablati kao na fronti, ali kad su Vidovića unijeli u veliku parnu kupaonicu, onako musava kao što su prljavi pacijenti iz transporta ranjenika marvinskih vagona mjeseca augusta, on je još mogao da se gadi.

I da ovako jadnu nervoznu figuru, kao što je Vidović, unesete iz izvjesne relativne evropske životne forme u onu kupaonicu, vrlo je vjerojatno da bi ovakav jedan Vidović pao u grčeve i počeo da bljuje. Ali poslije svega što se s njime dogodilo jučer i danas, poslije onog požara prošle noći na kolodvoru kad su eksplodirale kante s benzinom jedna za drugom, pa poslije onih promincla protiv glista, kad je hiljadu dvije stotine grla vikalo za vodom, a vode nije bilo, pa poslije onog svinjskog vagona, Vidović se u pari kupaonice nije izbljuvao, ali mu se sve ipak gadilo.

U betoniranom bazenu bučkala je smrdljiva žuta voda, pjenila se sivozelena sapunica i plivali krvavi zavoji i vata. Gnojna vata. Puši se voda i smrdi po blatu i po ilovači, pljušte parni tuševi, a u gustoj pari vide se crne sjene što trče amo-tamo u magli, i sva su lica ljudska natečena i krvava, i dinamo negdje zvrnda, i podne je u kolovozu. Tu umire pod tušem na staklenom stolu jedan čovjek, tamo drugi jauče, ventilatori zuje kao insekti nevidljivi, a Rusi u kaki rubačama nose novi ranjenički materijal kao vreće, i sestre i ranjenici i doktori, svi viču, svi trče, svi su izgubili glave.

Vidovića su okupali u blatnom i krvavom paklu i unijeli ga u baraku "Pet Be" koja je izgledala kao utroba velikog šlepa. S okrutnom protestantskom pedanterijom precizno sortirano stajalo je tamo šezdeset postelja, na svakoj po jedno tijelo, a nad svakim tijelom etiketa, da se zna kako s tim tijelom stoji. Šlep je razdijeljen u tri grupe. Prva grupa, polomljene kosti. (Kosti strše kao iveri. Ljudi leže bez glasa po danu. Samo kad je noć, javljaju se ranjenici, golgotski i iza glasa.) Druga grupa, amputirani. (Ruka ili noga, ili ruka i noga. Rane se ne povezuju, nego se pod tilovima suše kao suhomesnata roba.) Treća grupa, do ulaza lijevo, grupa "cuvaksa^x". Taj cuvaks samo je na proputovanju kroz Pet Be. On putuje iz kupaonice u mrtvačnicu. I kad netko bude smješten u treću grupu, onda već baraka Pet Be znade kakva je stvar, novi kandidat smrti, cuvaks!

Kada su ranjenog Vidovića unijeli u baraku i plegli na broj osam, onda je jedan Madžar, ljudeskara iz grupe "broj jedan" (polomljene kosti), prezirno otpljucnuo i načinio prstom krst u zraku:

- No hát, Istenem^x! Ovoga su mogli direktno prenijeti u mrtvačnicu. Szerbusz!

- Došao je novi broj osam! Djeco!

- Broj osam! Broj osam!

Razlio se glas barakom i mnoga se glava digla da vidi novi broj osam. "Istina je! Sve je njih život temeljito izmrcvario i raskrvario! Ali, prije svega, ako čovjek i nema noge, on ipak nije broj osam! On je broj dvadeset i jedan! Ili broj petnaest!"

"Nemam ruke! Da! I kost mi je polomljena! Da! Ali živim! Gospode Bože! Još uvijek živim! Pa kad sutra Rusi unesu crni lijes i strpaju u nj novi broj osam, ja ću lijepo napuniti svoju lulu i gledati muhe gdje se lijepe na želatini, i piti mlijeko! Ipak je to život! Nije to sudbina broja osam!"

Već četiri dana redom mijenja se broj osam! Još su ujutro ruski robovi iznijeli jednoga svoga ruskog kolegu. Imao je razderana crijeva i vikao je dva dana i dvije noći. Prije Rusa bio je tu neki dobri Bečanin, a sad je došao Vidović.

Na broju sedam, lijevo od Vidovića, leži Mongol, Sibirjak, s tanetom u glavi, i već treći dan više u agoniji. Nešto više, neke oštre samoglasnike, ali to nitko ne razumije, i svi misle da je već gotov, kad on uvijek iznova počinje da se baca i lomi, pa mu kroz povez na glavi probija trak crvene goruće krvi. Na broju devet, desno, umire mladi pan Slovak sa prostrijeljenim grkljanom. Prerezan mu je dušnik i on diše na staklenu kanilu, pa se jasno čuje kako u cjevčici grgolje sline pjenave, gnoj i sukrvica.

I tako se baraka Pet Be počela kladiti na Vidovićeovu glavu da ne će do jutra.

- Znadem ja našega doktora. Kad on ne će odmah pod nož, onda je amen!

- Nije istina! Ne bi ga puštao do sutra da je tako! Mlad je još!
- Onaj "bači" iz Beča već je rižu jeo i smijao se. A mi smo odmah išli pod nož.
- No, dakle, što? Vrijedi flaša crne? Do jutra?
- Vrijedi! Flaša crne!

I tako je pala kolovoska noć.

Zapalile se velike zvijezde, krupne i blistave, a silan modri svod poklopio je kao kristalna zdjela cijelu uvalu s Axelrodovim malteškim špitalom, pa se hiljade i hiljade tona usijanih plinova naleglo na baraku Pet Be, i nigdje ni lahora da bi samo za tren zatitrao. Muhe su sad zaspale u baraki i više ne zuje, a tamo negdje u sredini te perverzne lađe, krcate ljudskim mesom, tamo gori zelena svjetiljka i sve pliva u polutmini. Tmina, tmina, polutmina, i bol, neizreciva bol, koja se po danu pritajila, a sada diše na sve pore i odbija sa svakim kucajem srca. Sad se osjeća svaka treskica i najsitnije prepiljene kosti, sada trese nervima potres i baca iz dubljine čovjeka glasove kao vulkan lavu. Stišće čovjek zube, cvokoće u znoju, pjeni se i grize jezik i usne, kad se odjednom cijela donja čeljust nekud istegne, i lice se iskreveľji u grimasu živinsku, i glas viče iz dna utrobe kao iz rupe studenca.

- Mamma mia, mamma mia! vapi netko talijanski u dnu.
- Gospodi, Gospodi, Gospodi! stenje Rus s tanetom u crijevima, onda opet mir, zeleni mir, polutmina.

Od gubitka krvi iscrpen, spavao je Vidović cijelo poslijepodne, a sad se probudio i ne zna gdje je i što se to dogodilo, i kako je pao amo. Čuje ljudske glasove gdje stenju, i ono vrenje u njegovim ranama nekud se smirilo, i žar kao da se pogasio, te je izmučeni Vidović našao na jastuku jedva jedvice jedno kao hladnije mjesto. Lijepe mu se opet zapečene vjeđe, i nalijeva se na njih gluha i teška tišina, i žeđa se nekud ishlapljuje, i baraka već počinje da se rastapa i rasplinjuje u ugodnoj crnini, kad opet barakom prodre živinski poklič utjelovljenog bola, te taj glas odjednom razbija cijelu zgradu sna tako mučno sazdanog negdje na hladnijem rubu jastuka, i sve se ruši u jedan jedini tren.

I tako to ide cijelu noć uvijek iznova.

"Oh! Samo pet minuta! Samo minutu sna!"

Već mora da je noć duboka jer se jasna svjetlost nalijeva kroz zelene tilove. Vani viču straže, a slak, što se penje po špagi, kao da podrhtava na jutarnjem vjetriću. Kruže leptirići oko noćne svjetiljke i lepeću krilima.

"Koliko je sati?"

Nema vremena! Nema ničega! Samo bol.

- Mamma mia! Mamma mia! Gospodi! Gospodi!

"Ah, da mi je usnuti samo na minutu! Samo na sekundu!"

- Gospodi!

Drugog jutra situacija počela se ozbiljno mijenjati. Rus je rano u zoru prodro na jugu i podrezao tako posljednju carsku i kraljevsku željezničku vezu, te se počeli vraćati vozovi, i bila je izdana zapovijed mašinistima, pa su lokomotive letjele u zrak kao igračke. Sve se nasukalo. Artiljerija, ranjenici, magazini, velike divizijske peći sa čađavim dimnjacima, pontoni, konji, potop; samo su muklo grmjele detonacije razorenih lokomotiva. I cijelo su jutro marširale trupe, pa su pacijenti malteškog špitala iz A i Ce i De baraka (lako ranjeni, što ne putuju na nosiljkama, nego se gibaju sami) veselo gledali kroz bodljikavu žicu van u užas, gdje je "rikcug^x", i gdje će danas ljudi padati po cestama od sunčanice, a njima je, eto, gle, ipak kako-tako dobro. Stoje tu, pod Crvenim križem, i ne će ih nikud ganjati, a ako dođe Rus, i opet će ih transportirati nekamo daleko, u ruske bolnice i logore, i tamo ne će biti rata, i ostat će živi i rat će se tako, po svoj prilici, za njih još jutros svršiti. A to da se taj rat što prije svrši, to je jedina ideja u glavama ranjenika.

Grof Maksimilijan Axelrode, šef malteškog špitala, otpremio je otmjeni ženski personal (dvije-tri barunice i jednu generalicu) automobilima, a sam je odlučio da ostane sa svojom malteškom zastavom tu u opasnosti do posljednjeg. Zvonilo je zvono na mrtvačnici, a grof Axelrode u svojoj crnoj odori s malteškim krstom hodao je kao i svako jutro po barakama i gledao žute gole lešine što su ih Rusi nosili u lijesovima; a Rusi nose mrtvace i još pozdravljaju grofa i skidaju pred njim kapu do zemlje.

"Ne bi čovjek rekao koliko je toga u posljednjih dvanaest sati u cijelom špitalu popustilo."

"Jest! Istina je! Jučer je bio neobično nervozan dan. Usijalo je sunce prokleta sve mozgove, a alarmantne vijesti, i depeše, i minirane lokomotive, sve je to djelovalo na "štimmung"! Pa onaj novi transport koji je posve poremetio kućni red špitala^x, i po kuhinjama i po ambulatorijima. Da! I taj transport! Ali danas kad prolaze vani čete, i kad se sve to vidi kao na šahovskoj tabli, kad se vidi kako padaju figure, danas sve više pada u oči i sve izgleda destruktivnije. Gdje bi se onaj kapral sanitetski bio usudio, još jučer u to doba, da pred ekšelencijom pije konjak iz velike boce? A, eto, on je primijetio da dolazi grof, pa ipak je pio mirno dalje, kao da ga se sve to ništa

ne tiče. A što se gotovo svi pacijenti tako podrugljivo kese? A što to Rusi pjevaju? (To ruski robovi pjevaju kod službe svoje u baraki, jer je danas pravoslavni blagdan.) Eto! Danas nitko ne polijeva rondoe, mada je to naročito naglašeno u špitalskoj zapovijedi! I nigdje nema nikoga! I on je potpuno osamljen u ovoj rulji!"

Stoji tako grof sam kao sjena, i sav je potresen te ne osjeća u sebi energije da postavi stvari onamo kamo spadaju, i ne zna što bi. Spoj s Oberkomandom^x ne može dobiti, ne zna dispozicije, a divizijski generalitet projurio je u automobilima prije nekoliko minuta i nije se zaustavio! Pa je grof sazvao u svoju baraku šefove odjeljenja na vijećanje da se stvori odluka što da se radi.

Jedni su bili za to da pedeset procenata personala ostane, a drugih pedeset procenata da ide; drugi opet nisu bili za to, a treći nisu bili ni za jedno ni za drugo nego za nešto treće, i to je natezanje tako dugo trajalo dok konačno nije zaključeno ništa, "do daljnjega".

To "daljnje" je, međutim, nastupilo već oko pet sati poslije podne, kada je postalo nedvornno jasno da će špital tu istu noć po svoj prilici ostati između linija; jer Rusi, kako izgleda, na ovom dijelu fronte ne drže kontakt s našim trupama. I ako zasnivani protuudar velikog stila, koji je već prije četrdeset i osam sati najavljen, ne uspije (a to je vrlo vjerojatno), onda će sutra u to doba o malteškom špitalu stvarati odluku po svoj prilici sanitetski referent koje ruske divizije.

Tako je onda ipak zaključeno da će se grof Axelrode sa kirurzima i najskupocjenijim materijalom i sa pedeset procenata personala povući za ovu noć na jedan majur, kojih petnaest kilometara zapadno, da se tamo stavi u kontakt s kojom većom grupom i da se pismeno potuži što su njega i njegov špital zaboravili; kao da je on igla, a nije igla, nego malteški špital sa hiljadu i pet stotina ranjenih glava.

Posljednje su infanterijske veće formacije pasirale^x, i topovi se čuli izbliza. Onda su pacijenti već rastrgali ogradu od bodljikavih žica i sjedili po grabama ceste i razgovarali s ljudima, što dolaze iz bitke, o "Njemu". A "On", to je Brusilov. "On", to je Rus.

- Gdje je "On"? Je li "On" tu? Šta radi "On"? Kad će "On"? "On" je bogme na putu. "On" se ne će zaustaviti do Beča. "On" ide.

A trupe su bile umorne i žedne, i svatko je govorio drugo, i nije se znalo ništa, ali "On" svakako dolazi.

Palo je veće i reflektori su počeli da mašu po nebu, i topovi su grmjeli daleko, i posljednje su čete prošle, a "Njega" nije bilo. "On" je stao iz nepoznatih razloga i tako čudno, kao da se zaustavio dah, tako je stao i stoji.

Pred špitalom na tri kilometra tekla je u vrbinju blatna razlivena voda, i tamo su gorjeli mostovi, i to se jasno vidjelo, a prijeko na drugoj obali, tamo je bio mir, i kao da nije bilo nikoga. U to tajanstveno vrijeme kada se nije znalo ništa, ni gdje je "On" ni što radi "On", osjetio je cijeli malteški špital da visi u zraku između Beča i Moskve, i da je vrlo vjerojatno da je bliže Moskvi nego Beču - pa je netko bio duhovit i ukrao iz magazina prvu bocu konjaka, jer tko zna što će biti sutra? Ruski intendanti još su pedantniji od austrijskih.

Bilo je u magazinu i konjaka i burgundera crnog i mađarskih vina vilanjskih i šampanjca, i jedan sat zatim cijeli je malteški špital bio pijan do grla, i vino je samo teklo po barakama, i razbijale se pune pivske flaše, jer tko će da pije pivo! Ruski robovi, omamljeni svijetlom iluzijom da će sad, sutra već, u svoje derevnje na Ural, na Volgu, počeli su da plešu preko sviju baraka, a kad je neki mađarski doktor pucao iz revolvera za verterima^x i htio da svlada alkohol barutom, nastala je cijela mala bitka i puškaranje, te se taj mađarski doktor pobijeđen povukao pred elementom i nestalo ga sa sestrama bolničarkama u tmini. Dvije su Švabice, sestru Fridu i sestru Marijanu (kojoj je zaručnik pao kod Verduna i koja je uvijek čitala Ullsteina) uhvatili još u njihovim sobama i silovali ih, a poslije toga puklo je sve, i gomila je počela da pije slobodu sve silnije i sve dublje, pa se napila te iluzije do ludila, i sve je postalo kao pijani san. Svaku raketu, što se od minute na minutu dizala s druge strane iz šuma, pozdravljali su ti pijani ranjenici, u košuljama, sa flašama u ruci, ijujuškanjem divljačkim i zviždanjem, i sve je izgubilo glavu, kao na pučkim zabavama.

U baraku Pet Be nosili su onim ranjenim bokcima vino na škafove, i one polomljene kosti, i one odrezane noge što se suše pod tilom kao suhomesnata roba, sve se to bogme napilo, pa su na Vidovićevoj postelji neki Mađari zaigrali "ajnc".

- Banka, resto! Resto, banka, tako padaju povici, i miješaju se karte, i pije se, i sva lica izgledaju kao maske kineskih pirata, izobličena i nacerena, načičkana krnjim zubima, pa se kese: "Resto, ajnc!" Neki se đavo popeo na tavan barake i počeo da pleše po tavanu i samo se žbuka lupi, i tako je izgledalo kao da će se proderati tavan i da će sve nekamo propasti. A iz Ce-barake čuje se harmonika i okarina i gusle, tamo su Sremci, pa se sve ori od pjesme: "I mama i tata", pa obijesni i razuzdani skerco titra i dobro se čuje ovamo na Pet Be, gdje leži prorešetani očajnik Vidović, i samo mu jedna misao kopa po glavi: "Hoće li me operirati? Da su mi danas izvadili van ovo sve, ne bih krvario! Gdje su? Zašto me ne operiraju? Što se to događa?"

- Resto! Ajnc! Resto! Banka!

- Mert arról én nem tehetek^x, hogy nagyon nagyon szeretlek, taralala lalalala, pjeva netko od amputiranih peštanski kuplet, pa je pokrovac od organtina za nogu

amputiranu metnuo na glavu kao šešir i koketno se klanja lijevo i desno. A jedan Talijan pjeva iredentu, ječi njegov tenor čuvstveno - "amor, amor, amor"! Pjeva se, pije, razlijeva se rakija, pa se svrabljivci počeli da ganjaju metlama kroz barake, i viču, i sve reži kao menažerija, i tako izgleda da će se sve te barake, kao ranjene musave kokoši ćorave, skupiti pa početi poskakivati na jednoj jedinoj odrezanoj i povezanoj nozi amo-tamo po taktu topovske glazbe što grmi od željezničke stanice sve silnije, sve glasnije.

"Hände waschen vor dem Essen
Nach dem Stuhlgang nicht vergessen"

počeli su Tiroinci jodlati u koru, sa cedulja što u takozvana tri državna jezika vise po špitalima. Mađari se ne daju, pa pjevaju i oni svoj mađarski stih iza toga:

"Egyél, igyál de mindig elöbb mosdjál",

a treći stih:

"Peri ruke svagda prije jela
peri poslije ispražnjenja tijela",

taj treći stih, u hrvatskoj domobranštini, ne pjeva nitko, njemu se samo rugaju kao nečem afrikanskom. Kratkovidni jedan štajerski "kajzerjeger^x" (kome lupe naočara povećavaju oči, pa su mu se zelene izbuljile kao staklene špekule), taj kajzerjeger hoće da pukne od smijeha. U njemu kašalj kipi i hripi, sav se zarumenio i još će se zadaviti te lomi jezik i htio bi da pročita tu slavnu hrvatsku pjesmu: "Peri ruke svagda prije jela, peri poslije ispražnjenja tijela."

- Haha! Ist da aber wirklich dumm! Ist das dumm dieses "peri"! Was ist das, du, dieses - peri?^x

- Vazistas! Vazistas! Bedak zalupani. Niks! Niks! Daj mu ti reci, Štef, kaj pita! Ti si bil v Gracu! Kum! Kum! Šnaps!

I piju i kese se, navlače, pjevaju, urliču: Babilon veliki! Netko je naučio u logoru za talijanske zarobljenike: "Porca Madonna, io parlo italiano!" pa to sad više Talijanima i maše im rukom. "Porca Madonna, porca, porca, porca", a netko se ruga Rumunjima jednim citatom iz tifoidnog epidemi-špitala: - Nuesta permis aščipi per podele! Haha! Šči rumunješči!^x

- Braćo draga! Molim vas! Mir! Mene boli! Mene strašno boli, više Vidović, ali mu se glas gubi, i on samo hropti, i krv mu navire na zube.

- Te! Mi az?^x Boli? Mindig ez a boli? Mi az boli?

- To je, kada te boli, moj dragi, tumači jedan nastrijeljeni Bunjevac Madžaru. - Znadeš, kada si ranjen, onda boli! Ili si se udario! I onda boli!

- Micsoda^x? Dario? Boli? Haha! Boli! Boli!

- I mama i tata...

A topovi sve jači, kao da netko drva cijepa pod barakom.

Onaj, još prije četrdeset i osam sati najavljeni protuudar velikoga stila doista je uspio, i Rusi su u zoru bili bačeni u jednom zamahu daleko natrag, zahvatom sa obaju krila. Bilo je zarobljeno oko petnaest pješačkih bataljona i nekoliko baterija, pa je grof Maksimilijan Axelrode u pratnji barunice Lichtenstein već u pola deset stigao autom u špital.

Prije svega, bila je velika istraga zbog silovanja Švabica (koje su spolno upotrijebili Madžari), oko pol jedan sedam je Rusa ustrijeljeno, a sami su sebi prije toga iskopali grob, i oko trista pedeset švindlera (trahomaša, svrabljivaca, spolno bolesnih, štrajfšusa^x laganijih, pa sve interne barake A 2, 3, 4, 5, osim temperatura iznad 38°C) bilo je bačeno u borbu, i već u pol jedanaest u špitalu je opet zavladao trijezni johaniterski^x malteški red.

Da bi uspostavio autoritet carske zastave i discipline koji je te noći izgledao tako kompromitiran, zapovjedio je grof Axelrode špitalu da se ova velika pobjeda od prošle noći proslavi bakljadom i mimohodom^x. Svi će pacijenti (bez razlike) defilirati pred crno-žutim stijegom, a oni koji leže, njih će nositi Rusi na nosiljkama, ali defilirat će svi. Tako je i bilo.

Sve se barake svrstale u čete i svatko je dobio u ruke gorući lampion, a povorku je predvodio jedan provijant-oficir^x koji nikad u svom životu nije sjedio na konju, ali zveckea ostrugama i kao režiser svrstava gomilu. Skupila se povorka od nekoliko stotina glava u sivim rubačama krvavim, i svatko drži u ruci zeleni ili crveni lampion, pa se na pepeljastomodroj tekućini sutona sve jake boje pale plastično, i sve izgleda kao sablasna vizija.

Ide povorka.

Unuci mrtvacu što su pali na bečkim barikadama, četrdesetosme, djeca Garibaldijevih stjegonoša, husiti, božji bojovnici, Jelačićevi graničari, madžarski Kossuthovi honvédi, svi sakati, šepavi, iznakaženi, povezani, amputirani, na štakama, kolicima, nosiljkama, guraju se, nose i turaju, a tamo stoji velika crno-žuta zastava, i pod njom grof Axelrode u crnini s malteškim krstom, a za njim sestre bolničarke sa crvenim krstovima i doktori, i svi pjevaju u koru: "Gott, erhalte!^x" Ljudi stupaju tiho, pognute glave, kao postideeni, još mamurni od prošle

noći, i nose žute lampione kao voštanice na sprovodu, a jedan se hornist^x popeo na krov od barake pa intonira "general de šarž^x".

Kad su Vidovića donijeli s toga sramotnog mimohoda natrag u baraku Pet Be, plamtio je u visokoj vrućici.

Sve se okrenulo na zlo još prošle noći, a i cijela baraka, razigrana alkoholom, sad osjeća rane u visokoj potenciji. Sibirjak na broju sedam napio se prošlu noć i ujutro je već bio mrtav, te su ga tek poslijepodne iznijeli iz barake, i sve je strašno vonjalo, jer se ona obilata krv upalila. Slovak s kanilom na broju devet muči se još uvijek, i čuje se kako diše. A jedan Rus više strašno negdje dolje, tamo među Madžarima. Htio je noćas da pleše, a sad više kao lud.

- Az atya úr istennét^x, ennek a Ruszkinak! Ruszki!

- Kuš! Ti Ruski! Što se dereš?

- I mene boli, pa šutim!

- Ja hoću da spavam! Mater vam prokletu!

- Ruski kuš!

- Psst! Mir! Psst! Psst!

Leži Vidović i sluša baraku kako se svađa i osjeća konac.

"Čemu sam se ja zapravo rodio, i koju je to svrhu imalo? Roditi se u ovako blesavoj "Gassenhauer-civilizaciji^x", gdje nema ni žalosti i gdje je sve opereta. Kako je sramotna moja smrt! Kako je duboko sramotna! Ja sam htio da doživim i da poživim! A što se dogodilo? Špital i sami špital! Koja fraza kugle zemaljske može da otkrije smisao ovoga špitala? Sami špitali! Ja već sada dvije godine putujem kroz same špitale. Dekorativni gradski špital s gospodskim kurvama! Samostani gdje umiru tuberkulozni! Štrcaju ih serumom, a nitko ne vjeruje u taj serum. Barake! Ovakve prljave, smrdljive, ušljive drvene barake! Ah, kako je sve to žalosno i gadno!"

I od potrebe za nekom akcijom, da se trgne, da skoči, da jurne, da poviče iz svega glasa, htio je Vidović da se uspravi, ali nije mogao. Priteglo ga je. Bol je nadvladala uzburanu njegovih živaca, i on se izgubio u maglama i počeo glasno da stenje.

- Pst! Pst! buni se baraka i psiče iz tmine.

A bol je počela sve jače šarafiti po bezbrojnim krvavim i razderanim udima, razbacanim po cijeloj baraci Pet Be. Bol je počela zauzimati vrhunaravne forme i ljudi su počeli zazivati Boga. Sam Gospodin Bog dozivao se kao posljednja

instancija, kao što se i na dvorsku kancelariju pišu molbenice kad je sve drugo zatajilo.

Zazvao je neki Madžar svoga Ištena! Da mu pomogne! Da dođe taj Išten u velikim čikoškim gaćama, pa da ispije dvije-tri flaše bikovlje krvi crvene, pa da zasvira neki đavo u gusle, i da se već jednom umre ili uskrsne. Ovako to dalje ne može ići! - Gospodi, Gospodi! Gospodi! više Rus proziran i blijed kao bizantinska ikona, i moli se ruskom Gospodinu Bogu u boljarskoj bundi, što sjedi na zlatnom prijestolju u Kremlju gradu, i više ruski čovjek, više da mu se glas čuje sve do Majčice Moskve, tako više, i sklapa ruke, i plače kao novorođenče: - Gospodi! Gospodi!

Pa se trgnuo Vidović, i tako mu se pričinilo kao da je došao Išten k Madžaru i da je sjeo na njegovu postelju i da ga napaja iz čuture, te Madžar pije sve jače i pije i ciliču gusle, ah, dobro je to piti iz nečije ruke uz cilik gusala! Dobro je to! Od toga se spava! I ruski Gospodin carski Bog, i on hoda kroz baraku u svojoj bogatoj pratnji, i plamte ikone i zvona zvone Svete Majčice i onaj stari Gospodin u bijeloj bradi i svilenoj bundi, on kopa po ruskim crijevima i vadi ruskom čelovjeku ono krvavo tane i lakše je, ah, lakše je, hvala ti, Gospodine, lakše je!

"Gle! Svatko od njih imade svoga Boga! Svatko od njih imade svoga Boga!"

"I onaj Fijumanac ("Mamma mia! Mamma mia!") i on imade svoje kardinale i pape i rimske zastave, i Rus i Madžar, i oni imadu svoju gospodu Bogove, a koga imam ja? I mene boli! I ja sam nastrijeljen baš kao i oni! A ja nemam nikoga!"

I tako je zaboljelo Vidovića da je dignuo ruke i ispružio ih za nekim, i ruke su mu ostale u zraku, i on je osjetio strašnu prazninu, i steglo ga je u grlu, i zaplakao je glasno.

"Oh, da! Ja sam vidio pred našim krčmama visiti Kristuša! Ono je bio pravi hrvatski Kristuš, i sva su mu trideset i tri rebra bila prelomljena, i sise prorupljene, i krvario je na bezbroj rana! A ja nisam nikad vjerovao u njega! Onakav drveni Kristuš na blatnoj cesti kojom se cijedi gnojnica, kraj koga ne prolazi nijedna pijanica, a da ga ne bi proklela, onakav drveni hrvatski Bog, gol, bijedan, kome fali lijeva noga, oh, Bog sa soldačkom kapom, on, on - njemu da se pomolim da mi pomogne..."

"Lieb' Vaterland, magst ruhig sein,
- Wir wollen alle Mütter sein
Treu steht und fest die Wacht am Rhein."

"Šta je? Zar sam ja poludio? Kome se ja to molim? Boli me! Ja se molim! Kakvi su to glasovi?"

Izvana, kroz zeleni organtin nad Vidovićevom glavom, sipala se žuta svjetlost i čuli se ženski glasovi u molu gdje tiho prebiru stihove. I čulo se kako zveči kristal čaša! Tiho zvoni, i glasovi tihi ali jasni: "Lieb' Vaterland, magst ruhig sein..."

Tik uz baraku Pet Be bila je sjenica, i u njoj su redovito večerali doktori i templarske dame od Crvenog križa. A večeras prisustvovao je toj svečanoj večeri iznimno grof Axelrode da proslavi s personalom pobjedu.

Razigran veličanstvenim događajem pobjede, kad je već izgledalo da je kocka pala krivo, a onda se ipak sve tako divno okrenulo, i uljuljan patriotskom melodijom svojih germanskih gospođa, spremnih da zanesu u interesu rata i ratovanja, grof Maksimilijan Axelrode, komtur Malteškog reda, ustao je i dignuo čašu da nazdravi pobjedi. Govorio je zanosno o pobjedama Njegova Veličanstva, uz koje se vije i malteški stijeg, neporažen i suveren.

- Moje dame! Luogotenente^x Fra Giovanni Battista Ceschi a Santa Croce, koji je svojim rođenim očima doživio napad jakobinaca na ovaj naš sveti malteški krst, koji ja imam čast da tu reprezentiram, taj plemeniti vitez zapisao je u svoju kroniku, moje dame: kad će Njegovo Božanstvo nad pogašenim suncem dijeliti dobro od zla, da će u sjeni božjoj kao garda stajati crne malteške pelerine...

Vidović je čuo zveket čaša u sjenici i prepoznao glas grofa komandanta i sjetio se njegove maske večeras na bakljadi i mimohodu.

"Ja sam poludio! Ja sam već htio da se molim! Oh! A to ovi vani pjevaju! Doista! Slave pobjedu! I taj malteški vitez govori..."

- Što je to s brojem devet? On je istrgnuo kanilu iz grla! On krvari! Sestra!

- Pst! Pst!

- Ali broj devet krvari! Sestra!

- Nikoga nema nigdje! Gdje je sestra? Broj devet...

Vani u sjenici, na drugoj strani okrećene daske, zvonile su čaše, a tu je broj devet u agoniji istrgnuo kanilu, i potekla je krv. Disao je broj devet teško, hroptao je, kao što hropće zaklano prase, a onda sve tiše i tiše...

Vidović je htio da viče, ali nije mogao do glasa. Jasno mu je bilo da bi trebalo broju devet da se zapali svijeća.

- Svijeću bi trebalo zapaliti! Za pokoj duše bi mu bilo! - Samo to je ponavljao neprestano, a oči su mu se prikovale o lokvu crne krvi broja devet. I iz sve je snage htio da zaurla, ali to je u njemu tek pištalo kao u rešetu.

- Kuš! Majku ti božju!

- Az apád istennét! Csönd!^x

- Kuš!

"Umro je broj devet! Umro je broj devet! A ovi kavaliri vani pjevaju i kucaju se čašama! Fra Giovanni Battista a Santa Croce! Da ga vidim! Da ga vidim Kavalira s Malte..."

I u zanosu posljednjeg napora koji je bio zapravo već smrtni grč, ustao je Vidović kao sablast i razderao organtini nad svojom glavom! Tamo je bio svijetli kvadrat i u svijetlozelenom osvjetljenju među lišćem sjenice vidjele se bijele dame s crvenim križevima, polupijane, nasmijane, glasne, buduće majke budućih krvoloka.

- Pfuj, htio je da poviče Vidović, i još mu je sinula svijetla misao da bi trebalo da baci na onaj bijeli stolnjak svoju porculansku posudu s blatom i da sve zaprlja - da zaprlja, da ostane na onom bijelom stolnjaku velika strašna mrlja, i svi da zaviču: - Mrlja, mrlja.

U realizaciji te svoje posljednje jadne zamisli Vidović se sagnuo za svojom zdjelom, i osjetio je još u padu kako mu ruke glibe u strašnu materiju - pa se sve utopilo u krvi što je potekla bujicom...